

Lukácsi László

MŰFORDÍTÓI MUNKÁM ANYANYELVEM SZOLGÁLATA

Portré Lukácsi Margitról

Húgom, Margit 1965. június 12-én Jászberényben született. Jászsószentgyörgyön nevelkedett, majd Szolnokon és Szegeden tanult tovább. 1997 óta Budapesten él. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem olasz tanszékének tanszékvezető tanára, modern olasz irodalmat tanít, az olasz kortárs irodalom fordítója. Műfordításai főleg az Európa és a Noran kiadónál jelennek meg. 2007-ben az Olasz Köztársaság Nagykövete emléklappal ismerte el munkásságát.

Az Olasz Köztársaság Csillagrendjének Lovagi fokozatát Massimo Rustico nagykövettől vehette át Budapesten, a nagykövet rezidenciáján, április 26-án. Húsz éven át tartó folyamatos műfordítói és kultúra-közvetítói munkájának erkölcsi elismerése ez a rangos kitüntetés.

Az olasz nyelv és a Szovjetunió

Margit kalandosan ismerkedett meg az olasz nyelvvel. Szolnokon a Tiszaparti Gimnázium ének-zene tagozatán német nyelvet és kötelezően orosz nyelvet tanult. A Szegedi József Attila Tudományegyetemre magyar-orosz szakra nyert felvételt. Amikor orosz szakosként kötelező részképzésen fél évet töltött Leningrádban (ma: Szentpétervár), a hideg orosz télen vagy az Ermitázsban ücsörgött naphosszat vagy olvasott. Itt találkozott először az olasz kultúrával, itt látott eredetiben olyan jelentős festőket, mint például Leonardo da Vinci. A nyelvet is itt kezdte el tanulni két szobatársa segítségével, akik orosz-olasz szakosok voltak. Fél év alatt olyan szintet ért el a „Tanuljunk olaszul!” című könyv segítségével, hogy az egyetemen felvette az olasz szakot is. A nyelvtudása tökéletesítése érdekében heti kétszer-háromszor járt magántanárhoz.

Tanítás és tanulás

1988-ban magyar-orosz szakon, 1990-ben olasz szakon diplomázott egyaránt jeles eredménnyel. Az egyetem elvégzése után először Szolnokon a Tiszaparti Gimnáziumban tanított magyart és olaszt, majd a szolnoki Kereskedelmi és Gazdasági Főiskolán. Elmondható, hogy a megyeszékhelyen ő honosította meg az olasz nyelv tanítását. Az 1990-es években igen sok olasz állampolgár érkezett üzleti céllal Magyarországra, így gyakran tolmácsolt és fordított. Sokféle témakörrel megismerkedett: vegyészet, baromfi-feldolgozás, mezőgazdaság, vadászat. Kedvence a katonai repülés volt. Olasz NATO-katonáknak kellett a Szolnoki Helikopter Bázison tolmácsolnia, így próbarepüléseken is részt vehetett.

Emlékezetes és élményteli periódusnak tartja ezt az időszakot – először találkozott olaszokkal. Majd többször is járt Olaszországban. Különbőféle ösztöndíjakat pályázott meg, melyek eredményeként egy évet töltött Rómában, majd még egy évet Bolognában, hónapokat Perugiában, Firenzében, Padovában, Calabriában.

Később sikerrel pályázta meg a Magyarországi Olasz Kultúrintézet munkatársi állását, ahol négy évig dolgozott. Ekkor indult el műfordítói pályafutása. Fordításai jelentek meg folyóiratokban, novellás kötetekben. Az első regény, amit fordított Antonio Tabucchi: Állítja Pereira volt, amely 1999-ben jelent meg az Európa Kiadónál. Közben a szegedi és a budapesti egyetemek doktorandusz hallgatójaként tanult, és 2006-ban védte meg doktori (PhD) disszertációját Summa cum laude eredménnyel.

Nagy öröme a „Képszerűség és fantasztikum: a fantázia mesterei a XIX–XX. századi olasz irodalomban” című disszertációja nemrégiben könyv alakban is megjelent.

Az olasz nyelvről

Az olasz nyelv szókincese problematikus, mert egy mesterségesen létrehozott irodalmi nyelv van, az iskolákban ezt tanítják, de az ország minden tájegységben más az anyanyelv dialektusa. Az olaszok nagyon ragaszkodnak a szülőhelyükhöz, még a kerületükből sem szívesen költöznek el. Minden falunak van dialektusa, és arra épül a megyéé. Nem csak olyan különbségek vannak, mint nálunk a krumpli és a pityóka. Egy északon élő olasz és egy déli nem érti egymást. A mai irodalmi nyelv alapja a toszkán nyelvjárás, de Olaszország területén 200 körüli dialektust használnak, és ezek északról dél felé haladva erősen eltérnek egymástól, ezért mindenkinek beszélnie kellene az olasz köznyelvet.

Az erős nyelvhasználati tagolódás oka az egységes Olaszország, illetve az olasz irodalmi nyelv késői kialakulása volt. Az olasz dialektusok nem nyelvjárások, közvetlenül a latinból származnak, önálló nyelvek. Ilyen például a nápolyi, a friuli és a szárd. A fiatalok ragaszkodnak a dialektusukhoz, de olaszul tanultak az iskolában, így az őket dialektusokban megszólító szüleiket értik, de olaszul válaszolnak nekik. Dialektust beszélni nem számít műveletlenségnek, tudatlanságnak.

A műfordítás

A hűgom által elmondottakból látszik, hogy olaszról fordítani nem egyszerű, mert sokféle nyelvi jelenséget kellett már megfejtene az általa lefordított mintegy 30 kötetnyi könyv kapcsán. A milánói Alessandro Mari 800 oldalas regénye tette próbára leginkább tudását. A Túlságosan is emberi remény című könyv története röviden: az 1840-es évek Olaszországában négy fiatal keresi a boldogságot, a cselekmény 1870-ig, Olaszország születéséig tart. Ahogy a szereplők utaznak, más-más nyelvet beszélnek, létrejön egy egységes állam, pedig közös nyelv hiányában nem is értik egymást. Legutóbbi nehéz fordításaként Giorgio Pressburger: Trieszti történetek című könyvét nevezte meg, amiben trieszti dialektusban beszélnek a szereplők, amit kevernek a szlovénnal és a jiddissel is. Jelenleg Dacia Maraini: Utolsó éjszaka, utolsó vonat című regényét fordítja, amely egy magyar szálon futó szerelmi történet, és a fiatalok sorsába beleszól a történelem.

Milyen a jó műfordító?

Jelenleg az egyetemen 12 olyan tanítványa is van, akik a tolmács/fordító mesterképzésben vesz részt. Nekik szokta elmondani, hogy a legnagyobb tévedés a műfordítással kapcsolatban, ha valaki azt hiszi, elég egy bizonyos szintű nyelvtudás ahhoz, hogy fordító legyen. A magyar nyelv alapos ismerete is elengedhetetlen, hiszen ha saját anyanyelvét nem műveli magas szinten, akkor eredménytelen, sikertelen az idegen nyelvről történő fordítás. A műfordítói munka tulajdonképpen a saját anyanyelv szolgálata is. A jó műfordítónak sokat kell olvasnia saját anyanyelvén és idegen nyelven. Fontos a beleélési képesség, az empátia, a nyitottság, az alázat a másik iránt. A türelem és a kitartás nélkülözhetetlen.

Margit a műfordítást a színészethez hasonlította, mert mindkét helyzetben az ember a saját nyitottsága révén tud magába fogadni egy másik szerepet, embert, kultúrát. Annyi a kettő között a különbség, hogy a színész a testét is beleteszi, a fordító „csak” a lelkét.

Írók és művek

Számtalan oldalt megtöltene a fordításait tartalmazó lista. Mellőzve a folyóiratokban, antológiákban megjelenteket, elsősorban az önálló kötetekben levőket említeném, amelyek a szélesebb olvasóközönséghez szólnak, és a jobb könyvesboltokban, valamint könyvtárakban elérhetőek, kézbe vehetők:

- TABUCCHI, Antonio: Állítja Pereira. Európa K., 1999.
- LANDOLFI, Tomasso: A két vénlány. Noran K., 1999.
- BELLONCI, Maria: Intim reneszansz. Európa K., 2000.
- MASALA, Francesco: A fehérajkiúk. Noran K., 2000.
- CAMILLERI, Andrea: Az agyagkutya. Bastei K., 2001.
- CAMILLERI, Andrea: Az uzsonnatolvaj. Bastei K., 2001.

- CAMILLERI, Andrea: A hegedű hangja. Bastei K., 2002.
- CAMILLERI, Andrea: A prestoni serfőző. Bastei K., 2002.
- TABUCCHI, Antonio: Fonák játék. Noran K., 2002.
- ALBANESE, Marilia: Angkor. A titokzatos ősi khmer birodalom. Officina '96 K., 2002.
- SPINETO, Natale: Szimbólumok az emberiség történetében. Officina '96 K., 2003.
- CASSONE, Giuseppe: Lettere a Margit – Margherita, gyönyörű magyar virágom. Levelek Hirsch Margithoz. Petőfi Irodalmi Múzeum, 2006.
- MARIANACCI, Dante: Tiszavirágzás. Noran K., 2006.
- RIES, Julien: A mítosz az emberiség történetében. Officina '96 K., 2007.
- PIRANDELLO, Luigi: Az álom valósága. Ötven novella. Noran K., 2007.
- MARIANACCI, Dante: Levelek Ulcsiából. Széphalom Könyvműhely, 2008.
- RICCARDI, Andrea: Egy más mellett. Európa K., 2009.
- PASOLINI, Pier Paolo: Forgatókönyvek I. Mamma Róma, Máté evangéliuma, Médeia. Kalligram K., 2010.
- MARIANACCI, Dante: Határsértések. Széphalom Könyvműhely, 2010.
- AVALONE, Silvia: Acél. Európa K., 2011.
- BERTOLUCCI, Bernardo: Nagyszerű rögeszmém, a film. Kalligram K., 2012.
- BIANCONI, Piero: Családfa. Bookart K., 2012.
- CAVICCHIA, Daniele: A víz asszonya. Széphalom Könyvműhely, 2012.
- MARANI, Diego: Új finn nyelvten. Park K., 2013.
- VASTA, Giorgio: A megfogható idő. L'Harmattan K., 2013.
- TREVI, Emanuele: Valami írás. Kalligram K., 2015.
- MARI, Alessandro: Túlságosan is emberi remény. L'Harmattan K., 2016.
- LUPO, Giuseppe: Felhőutazók. L'Harmattan K., 2016.
- PRESSBURGER, Giorgio: Trieszti történetek. Noran K., 2018.
- MARAINI, Dacia: Utolsó éjszaka, utolsó vonat. Jaffa K., 2018.